

that drives the poem forward. It's hard to miss Heaney's own flair, his grasp of language at once earthy and other worldly, his bold descriptions and his loud exclamation. Beowulf is exciting again (Purvis, 2021: 5). Robert Fulk recognizes the full worth of Heaney's excellent translation that has the virtue of being both direct and sophisticated, making previous versions slightly flowery and antique by comparison. His intelligence, fine ear and obvious love of the poem bring Beowulf alive as melancholy masterpiece, a complex Christian-pagan lament about duty, glory, loss and transience.... Heaney has done it (and us) a great service (Fulk, 2014: 28–29).

References:

1. *Beowulf* (2000). New York: Norton & Company.
2. Fulk, Robert (2014). *Beowulf* and Language History. In *The Dating of Beowulf: A Reassessment*, ed. Leonard Neidorf. Cambridge: Boydell & Brewer. Pp. 19–36.
3. Heaney, Seamus (2000). *Beowulf*. New York: Norton & Company. Pp. 2–30.
4. Purvis, Meghan (2012). *Towards a New Translation of Beowulf*. UK, University of East Anglia.
5. Purvis, Meghan (2021). *Beowulf*. UK, University of East Anglia, Kindle Edition.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-110-7-36>

КОГНІТИВНА СЕМАНТИКА У ПЕРСПЕКТИВІ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ТА МОВНОГО ЗНАЧЕННЯ

Мельничук О. Д.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
Рівненська медична академія
м. Рівне, Україна*

Вивчення когнітивної семантики розпочалося у 1970-х роках як реакція проти об'єктивістського погляду на світ, запропоноване англо-американською традицією у філософії і суміжних галузях, наприклад, формальній лінгвістиці (truth-conditional semantics). Відтак у мовознавстві питання щодо зв'язку лексичного значення та концептуальної структури почали розглядати через призму когнітивного аналізу. Мета

запропонованої статті – опис розуміння природи когнітивної семантики як підходу до концептуальної структури та мовного значення через формулювання чотирьох основних принципів.

Традиційне формальне вивчення когнітивні лінгвісти описують як таке, що перешкоджає розвитку семантики: «Якщо розглядати значення як зв'язок між словами і світом, то формальна семантика заперечує когнітивну організацію лінгвістичної системи» [7, с. 4]. На противагу до цього погляду когнітивна семантика розглядає лінгвістичне значення як маніфестацію концептуальної структури: природа та організація ментальної репрезентації у всьому багатстві та різноманітності створює інший підхід до лінгвістичного значення. Л. Талмі, один із першовідкривачів когнітивної лінгвістики в 1970-х роках, описує когнітивну семантику таким чином: «Дослідження когнітивної семантики – це дослідження концептуального змісту та його організації в мові» [8, с. 4]. У цій статті розглядаємо чотири основних припущення когнітивної семантики, які розкривають задекларований підхід:

1. Концептуальна структура є втіленою (embodied cognition thesis).
2. Семантична структура – це концептуальна структура.
3. Репрезентація значення є енциклопедичною.
4. Побудова значення – це концептуалізація.

Принциповою відмінністю когнітивної семантики є характер взаємозв'язку між концептуальною структурою та зовнішнім світом чуттєвого досвіду. Іншими словами, когнітивна семантика прагне дослідити природу людської взаємодії із усвідомленим зовнішнім світом, а також побудувати теорію концептуальної структури, яка відповідає способам отримання досвіду. Однією з ідей, яка виникла в спробі пояснити природу концептуальної організації на основі взаємодії з фізичним світом, є теза про «*втілене пізнання*». Згідно цієї тези природа концептуальної організації виникає з тілесного досвіду, тому частиною того, що осмислює концептуальну структуру, є тілесний досвід, з яким вона пов'язана.

Поняття, пов'язане із вмістом, є прикладом того, що когнітивні лінгвісти називають імідж-схемою. У когнітивній моделі концепт у вигляді імідж-схеми являє собою один із способів, через який тілесний досвід породжує значущі поняття. Хоча концепт КОНТЕЙНЕР ґрунтується на безпосередньо втіленому досвіді взаємодії з обмеженими орієнтирами, концептуальна структура імідж-схеми може також утворити більш абстрактні типи значення. Наприклад, розглянемо такі приклади Дж. Лакоффа та М. Джонсона [4, с. 32]:

- a. He's *in* love.

- b. We're *out of* trouble now.
- c. He's *coming out of* the coma.
- d. I'm *slowly getting into* shape.
- e. He *entered* a state of euphoria.
- f. He *fell into* a depression.

Ідея метафоричної проєкції полягає у тому, що значуща структура з фізичного досвіду породжує конкретні концепти, такі як імідж-схема КОНТЕЙНЕР, яка слугує для структурування більш абстрактних концептуальних областей, таких як СТАНИ. Таким чином втілюється концептуальна структура.

Принцип *рівності семантичної та концептуальної структури* стверджує, що мова стосується понять у свідомості мовця, а не об'єктів у зовнішньому світі. Іншими словами, семантична структура (значення, конвенційно пов'язані зі словами, та інші лінгвістичні значення, пов'язані зі словами) є лінгвістично концептуальною, або передбачає існування лексичних концептів: загальноприйнятої форми, необхідної концептуальній структурі для того, щоб кодуватися в мові.

Однак твердження про те, що семантичну структуру можна ототожнювати з концептуальною структурою, не означає, що вони є ідентичними. Натомість дослідники когнітивної семантики стверджують, що значення, пов'язані зі словами, наприклад, утворюють лише підмножину можливих понять. Зрештою, ми маємо набагато більше думок, ідей та почуттів, ніж ми можемо кодувати мовою. Наприклад, ми володіємо концептом МІСЦЕ на наших обличчях під носом і над ротом. Ми повинні усвідомлювати поняття однієї частини обличчя, щоб зрозуміти інше поняття, пов'язане з обличчям. Однак, як зазначає Р. Лангакер [5], не існує англійського слова, яке б традиційно кодувало загальне поняття (принаймні не в неспеціалізованій лексиці повсякденної мови). З цього випливає, що сукупність лексичних понять є лише підмножиною всієї сукупності понять у свідомості мовця.

Два важливих висновки стають зрозумілими із принципу, що семантична структура є підрозділом концептуальної (поняттєвої) структури. По-перше, важливо зазначити, що лінгвісти не стверджують, що мова стосується тільки понять, внутрішніх для свідомості мовця. Це призвело б до крайньої форми суб'єктивізму, в якій поняття відокремлюються від світу, до якого вони належать [6].

Друге застереження стосується концептів семантичної структури. До цього часу ми припускали, що значення, пов'язані зі словами, можна чітко визначити: наприклад, BACHELOR означає «неодружений дорослий чоловік». Однак, зауважимо, що значення слів, які ми називаємо

лексичними значеннями, не можна прямо визначити. Дійсно, строгі визначення, такі як «неодружений дорослий чоловік», не в змозі адекватно охопити коло та різноманітність значень, пов'язаних з визначеним лексичним значенням.

Третій центральний принцип когнітивної семантики стверджує, що *семантична структура має енциклопедичний характер*. Це означає, що слова не представлені однозначними змістовними зв'язками (так, як у словнику), а слугують «точками доступу» до величезних сховищ знань та стосуються концепту (поняття) чи концептуального домену (області знань) [5]. Ці приклади ілюструють, що не існує жодного фіксованого зв'язку між словом *safe* та словами *child*, *beach* та *shovel*. Щоб зрозуміти, що хоче висловити мовець, слухач опирається на свої енциклопедичні знання, що стосуються *child*, *beach* та *shovel* та знання щодо того, що означає *safe*. Потім він «конструює» значення, «вибираючи» те, яке підходить у контексті висловлювання.

Побудова значення – це концептуалізація. Четвертий принцип, пов'язаний з когнітивною семантикою, полягає у тому, що власне мова не кодує значення. Натомість, як ми вже бачили, слова (та інші мовні одиниці) є лише «підказками» для побудови значень. Згідно цього погляду значення конструюється на концептуальному рівні: побудова сенсу ототожнюється з концептуалізацією, динамічним процесом, завдяки якому лінгвістичні одиниці слугують підказками для масиву концептуальних операцій та набору базових знань. З цієї точки зору впливає, що значення – це процес, а не дискретна «річ», яка може бути «огорнута» мовою. Як ми бачили вище, побудова сенсу опирається на енциклопедичні знання і охоплює стратегії об'єктивзації, що стосується різних аспектів концептуальної структури, її організації та відтворення [1]. Динамічну якість побудови смислу найширше змоделивав Ж. Фоконьє [7; 8], який підкреслив роль мапування (mapping): локальних зв'язків між окремими ментальними просторами та концептуальних «пакетів» інформації, що створюються під час «он-лайн» процесу побудови значення.

Отже, основними тезами про принципи побудови значень та їх зв'язку з концептуальною структурою є низка тверджень про те, що концептуальна структура є втіленою; семантична структура – це концептуальна структура; репрезентація значення є енциклопедичною; побудова значення – це концептуалізація.

Література:

1. Dancygier B., Sweetser E. *Mental Spaces in Grammar. Conditional Constructions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 295 p.
2. Fauconnier G. *Mappings in Thought and Language*. Cambridge. Cambridge University Press, 1997. 240 p.
3. Fauconnier G. *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge. Cambridge University Press, 1994. 240 p.
4. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
5. Langacker R. *Foundations of Cognitive Grammar: Volume I: Theoretical Prerequisites*. Stanford California, CA: Stanford University Press, 1987. 516 p.
6. Sinha C. *Cognitive Linguistics, Psychology and Cognitive Science // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* [Ed. by D. Geeraerts and H. Cuycken]. Oxford. Oxford University Press, 2010. P. 1266-1294.
7. Sweetser E. *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 174 p.
8. Talmy L. *Toward a Cognitive Semantic. Typology and Process in Concept Structuring*. Cambridge: MIT Press, 2000. 504 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-110-7-37>

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ФРАЗЕОЛОГІЗАЦІЇ СТЕРЕОТИПІВ**Орел І. І.**

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Питання лінгвістичної репрезентації стереотипів привертає увагу багатьох мовознавців, які присвячують свої дослідження зазначеній проблемі. У працях Алефіренка М., Вежбицької А., Кононенко В., Кубрякової О., Радзівської Т., Степанова Ю. схарактеризовано особливості шляхів вербальної репрезентації результатів мислення представників певного етносу, що відображають стереотипи. Маслова В. описує проблеми мовної об'єктивності стереотипних уявлень з урахуванням особливостей національної картини світу. Єрмоленко С., Космеда Т.